

betreft: *De Staat van het Onderwijs 2020*

6 mei 2020

Geachte mevrouw Vogelzang,
Geachte mevrouw Deursen,

De Werk- en Steungroep Kleuteronderwijs heeft met grote belangstelling kennisgenomen van *De Staat van het Onderwijs 2020*.¹ Omdat zij het verslag vooral vanuit het gezichtspunt van het kleuteronderwijs heeft gelezen, beperkt zij zich in haar reactie tot twee onderwerpen: het leesonderwijs en statistisch genormeerde kleutertoetsen.

1 Leesonderwijs en kleuteronderwijs

Tot ons verdriet lezen we dat leesvaardigheid en leesplezier andermaal zijn afgenomen, voor het eerst zelfs tot onder het EU-gemiddelde (*De Staat van het Onderwijs*, p.18 en p.20).

U schrijft: 'Dit percentage ligt overigens dicht bij het aandeel 15-jarigen (een kwart) dat aangeeft altijd al moeite te hebben gehad met lezen' (p.20).

Voor de WSK bevestigt die dat de hoofdoorzaak van beide dalingen ligt in het feit dat kinderen die niet aan lezen toe zijn, les krijgen in letters en/of lezen.

Er wordt geen rekening gehouden met leesrijpheid. Vroegtijdig letteraanbod en vroegtijdige leesles hebben bij kinderen die niet leesrijp zijn maar één effect: tegenzin – tegen lezen, tegen boeken en in het ergste geval ook tegen school. Leesvaardigheid wordt hier in ieder geval niet mee bevorderd.²

Eerder hebben we met u gecorrespondeerd dat we vinden dat ook de Inspectie van het Onderwijs op ten minste twee manieren heeft bijgedragen aan vroegtijdig letteraanbod en vroegtijdige leesles. U kunt het terugzien in de bijlage op pagina 3. Dat moet niet worden gezien als een verwijt, omdat we van mening zijn dat iedereen in en om het basisonderwijs slachtoffer is van een onderwijsgeschiedenis die teruggaat op 1929 toen Kohnstamm in Nederland, los van de psychologische ontwikkeling, gedachtes als 'ontwikkelbaarheid' en 'onderwijsbaarheid'³ heeft geïntroduceerd, gedachtes die in 1946 door Langeveld zijn geïnstitutionaliseerd in het Pedagogisch Instituut. Maar u bent wel in de positie om hier verandering in te bepleiten.

Leesonderwijs dat wordt gegeven op basis van de psychologische ontwikkeling van het kind zal leesvaardigheid en leesplezier doen stijgen en u kunt dat bevorderen.⁴

We verzoeken u daarom bij de regering en de Tweede Kamer te bepleiten

- dat scholen geen letters en/of leesles aanbieden aan kinderen die in neurologisch en psychologisch opzicht kleuters zijn en daarom nog niet toe zijn aan leren lezen. Zij krijgen voorwaardenscheppend leesonderwijs; dat wil zeggen: spelen met klanken en met vormen (zie verder de bijlage),
- dat scholen dienen te toetsen of een kind leesrijp is of niet⁵,
- dat scholen pas leesles geven aan kinderen van wie is aangetoond dat ze leesrijp zijn,
- dat de pabodifferentiatie 'Jong Kind'-'Ouder Kind' er in de geest van het regeerakkoord en zijn voorgeschiedenis komt, dat wil zeggen: op basis van de psychologische ontwikkeling die in de groepen 1, 2 en 3 verloopt langs de ontwikkelingslijn 'oudere peuter → kleuter → jong schoolkind'.

2 Statistisch of ontwikkelingspsychologisch genormeerde kleutertoetsen?

U schrijft: '[Het zicht, onder meer op leerprestaties en behoeftes aan extra ondersteuning] dreigen wij te verliezen' en '[De laatste tijd] verdwijnt instrumentarium zoals de kleutertoetsen om de ontwikkeling van

het jonge kind systematisch te volgen [...] en genormeerde toetsen uit leerlingvolgsystemen. Zulke instrumenten zijn belangrijke hulpmiddelen voor leraren en scholen om de ontwikkeling van leerlingen te kunnen volgen en het onderwijsaanbod te kunnen evalueren' (p.43).

U doelt hier volgens ons op inferentieel-statistisch genormeerde kleutertoetsen, zoals de Cito-kleutertoets er een is. Deze toets levert geen bijdrage aan het in beeld brengen van de ontwikkeling van de kleuter. Onlangs is dit bevestigd in het proefschrift van dr. N. Frans.⁶ Ewald Vervaeet, een van onze werkgroepleden, heeft dit proefschrift besproken.⁷

De WSK heeft in 2018 drie vragen gesteld aan het Cito. Het Cito wilde niet schriftelijk ingaan op deze vragen, wel mondeling. In eerste instantie heeft de WSK dit afgehouden, maar op verzoek van het Ministerie van OCW heeft dit gesprek toch plaatsgevonden in 2019. Het Cito heeft ook toen de vragen niet beantwoord en zou de antwoorden alsnog schriftelijk geven. Wij wachten hier nog steeds op.⁸

De WSK meent dat er met feiten onderbouwde redenen zijn om eraan te twijfelen dat de 'kleutertoetsen om de ontwikkeling van het jonge kind systematisch te volgen' en 'genormeerde toetsen uit leerlingvolgsystemen', waar u over schrijft, werkelijk de ontwikkeling van leerlingen zouden kunnen volgen.

Inferentieel-statistische toetsen baseren zich op de *meetfout*theorie van de exacte wetenschappen die Galton (in 1874) ten onrechte een *meet*theorie in de mens-, maatschappij- en beleidswetenschappen maakte. Deze onhoudbare meettheorie is door de toenmalige directeur De Groot geïnstitutionaliseerd in het Cito. Het is terecht dat deze toets niet meer mag en kan worden gebruikt. Wij zijn ervan overtuigd dat het onderwijsrendement zal stijgen wanneer het werkelijk volgen van de ontwikkeling van kleuters en het daar bijhorende onderwijsaanbod zal worden aangepast.

We verzoeken u daarom bij de regering en de Tweede Kamer te bepleiten

- dat inferentieel-statistische kleutertoetsen in de geest van het regeerakkoord en zijn voorgeschiedenis worden verboden,
- dat inferentieel-statistisch genormeerde toetsen in alle leerlingvolgsystemen worden verboden,
- dat scholen voortaan nog slechts ontwikkelingspsychologisch en/of onderwijskundig genormeerde rijpheids- en vorderingsproeven mogen afnemen.

Met vriendelijke groeten,

de kerngroep van de WSK

cc: I.K. van Engelshoven, A. Slob, Kamerleden met basisonderwijs in portefeuille, schoolbesturen, PO-Raad, pabo's, LOBO, perscontacten

Noten

- 1 www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2020/04/22/staat-van-het-onderwijs-2020.
- 2 Een leerkracht op een studiemiddag over leesonderwijs op basis van de psychologische ontwikkeling: 'In de onderbouw zag ik heel veel leesfrustratie' (www.youtube.com/watch?v=UTijgP2EtAk&t=33s, 2:14).
- 3 De zinssnede 'verdere ontwikkeling van betere lezers' (*De Staat van het Onderwijs 2020*, p.20) lijkt ons, wellicht onbedoeld, ook in deze geest te zijn.
- 4 De leerkracht van noot 2: 'Het allerbelangrijkste is het leesplezier dat we terugzien bij de kinderen' (11:59). Een andere leerkracht op die studiemiddag: 'Kinderen die leesrijp zijn, willen eigenlijk heel veel met letters bezig zijn. Dan wil je niets liever dan ontdekken, ontdekken, ontdekken. We hebben eigenlijk nooit motivatieproblemen' (15:06).
- 5 Dit kan optimaal met de leesrijpheidstoets; zie www.wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2013/11/2013-11-19-bijlage-met-schrijfproef-en-leesproef-in-pdf-formaat.pdf.
- 6 N. Frans, *A captivating snapshot of standardized testing in early childhood: on the stability and utility of the Cito preschool/kindergarten tests* ([www.rug.nl/research/portal/nl/publications/a-captivating-snapshot-of-standardized-testing-in-early-childhood\(8b6bc07d-bf07-4f18-8f22-aaaacfdb715d\).html](http://www.rug.nl/research/portal/nl/publications/a-captivating-snapshot-of-standardized-testing-in-early-childhood(8b6bc07d-bf07-4f18-8f22-aaaacfdb715d).html)).
- 7 E. Vervaeet, 'Cito-kleutertests? Een E! 😊'; www.wsk-kleuteronderwijs.nl/kerngroep/cito-gezakt-op-kleutertests-2/.
- 8 Onze vragen staan in onze slotbrief aan het Cito van 3 december 2019 (www.wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2019/12/2019-12-03-brief-WSK-aan-CITO.pdf). Hele correspondentie: www.wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2019/12/2019-12-03-brief-WSK-aan-CITO.pdf; zoek onder 'cito'.

Bijlage

De Inspectie van het Onderwijs heeft op ten minste twee manieren eraan bijgedragen dat kleuters vroegtijdig leesonderwijs en/of letteraanbod heeft gekregen.

a. In 2006 heeft u de brochure *Iedereen kan leren lezen*⁹ uitgebracht en onder alle basisscholen verspreid. De titel van de brochure, 'Iedereen kan leren lezen', is juist, maar brengt ten onrechte niet tot uitdrukking dat een kind alleen feitelijk kan leren lezen als het er in neurologisch en psychologisch opzicht aan toe is; kortom, als het een jong schoolkind is en dus leesrijp is. Toch heeft u in de brochure het basisonderwijs opgeroepen om de kinderen in de groepen 1 en 2 naast auditieve analyse ook letterkennis aan te bieden: 'Als aan deze vaardigheden in de kleutergroepen veel aandacht wordt besteed, kan dat gunstig zijn voor de leesstart van kinderen' (p.5). Voor de auditieve analyse is dat juist, maar voor letterkennis niet. Dat wil zeggen – met 'kleuter' voor 'kind dat in neurologisch en psychologisch opzicht een kleuter is':

* Een kleuter kan heel goed niet alleen klankspelen doen (hakken in klankgrepen, begin- en eindrijm, variëren tussen korte en lange klinkers, enzovoort), maar ook vormspelen (doolhoven maken, eenvoudige roosterfiguren natekenen, legpuzzels maken, enzovoort); klank- en vormspelen vormen samen voorwaardenscheppend onderwijs voor het leesonderwijs als de kleuter eenmaal een jong schoolkind zal zijn; een letter heeft immers een *vorm* ('b', 'o' enzovoort en bijvoorbeeld '↑' en 'W' niet) en staat voor een *klank* (/b/, /o/ enzovoort).

* Een kleuter heeft volstrekt niets aan het kennen van letters anders dan die van de letters die in namen en woorden staan die hij zich in het kader van zijn spel eigen heeft willen maken, zoals de eigen voornaam, de woorden 'mamma' en 'pappa', namen van broers, zussen, neven, nichten, vriendjes en vriendinnetjes en (maar dat komt veel minder voor) woorden voor lievelingsspeelgoed, lievelingsgerechten en dergelijke; letters hebben immers alleen zin als je er woorden en zinnen mee kunt vormen.¹⁰

Bovendien schreef u in de brochure: 'Het betekent echter niet dat kinderen die deze vaardigheden [bedoeld zijn 'auditieve analyse en letterkennis'] nog niet beheersen een extra jaar in de kleutergroep nodig hebben' (p.5). Naar onze ervaring is het voor een kind dat aan het eind van groep 2 de auditieve analyse onvoldoende beheerst, althans wat leesonderwijs betreft het beste als het nog een poos (hoogstwaarschijnlijk geen heel jaar) in groep 2 blijft.

b. Op 30 november 2012 hebben u en de WSK een gesprek met elkaar gehad. Daarin hebben we u verzocht om in te grijpen bij scholen die kinderen al vanaf de eerste schooldag drie tot vier kwartier per dag met letters bezig laten zijn. Dat was in het kader van het Leesverbeterplan Enschede. Daarin bleken kinderen zich in de groepen 1 en 2 in gemiddeld 350 uur 16 letters eigen te maken terwijl ze na afloop toch niet konden lezen. We brachten naar voren dat dit slecht onderwijs is omdat bekend is dat een leesrijp kind in 40 uur (dus ongeveer een negende van die 350 uur) alle letters kent én kan lezen. Een onderwijsinspecteur bracht in dat gesprek naar voren dat de inspectie niet kon ingrijpen omdat dat zou indruisen tegen de vrijheid van onderwijs.

Wij begrijpen dat beroep op vrijheid van onderwijs toen niet en begrijpen dat nog steeds niet: vrijheid van onderwijs mag volgens ons nooit een vrijbrief zijn om onderwijs te geven, dat wetenschappelijk aantoonbaar (dus niet op basis van levensovertuiging of ideologie) slecht onderwijs is. Hoe dan ook, door niet in te grijpen heeft u bevorderd dat niet-leesrijpe kinderen stelselmatig letters aangeboden hebben gekregen.

Noten

9 www.dyslexiecentraal.nl/sites/default/files/media/document/2019-08/2006_lvho_ledereen_kan_leren_lezen.pdf.

10 Van onderzoek dat aangetoond zou hebben dat kleuters wel iets aan letterkennis zouden hebben, is door een van de kerngroepleden de onhoudbaarheid aangetoond; zie E. Vervaeke, *Naar school*, 2007, §5.5 en §5.6 (de schrijver heeft een exemplaar persoonlijk overhandigd aan de toenmalige hoofdinspecteur PO, dr. L. Henkens).